

หนังสืออ่านเพิ่มเติมวิชาอาชีพ หมวดศิลปะและหัตถกรรม

ช่างทอเสื่อด้วยกก

DCID LIBRARY

0000007878

ค 746.7

ม : ๑๖

ก 546 ข

ก. 4

ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๒๗
จำนวน ๑,๕๕๐ เล่ม

หนังสืออ่านเพิ่มเติมวิชาอาชีพ หมวดศิลปะและหัตถกรรม

ช่างทอเสื่อด้วยกก

(ศท.ท ๐๖๘)

ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

5531 2. 7

3 20 28

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

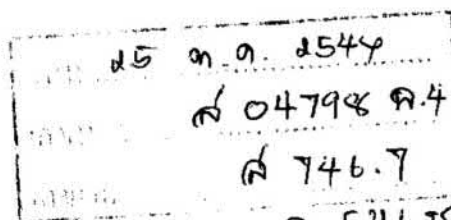
ด้วยกรมวิชาการและสำนักงานศึกษาธิการเขต ๕ ได้ร่วมกันจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม
วิชาอาชีพ หมวดศิลปะและหัตถกรรม ช่างทอเสื่อด้วยกก ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้น กระทรวง-
ศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือนี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๕

(นายบรรจง ชูสกุลชาติ)

รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

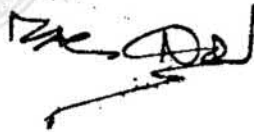
ม:๑๖

๑ 546๕

คำนำ

หนังสืออ่านเพิ่มเติมวิชาอาชีพ หมวดศิลปะและหัตถกรรม ข้างทอเสื่อด้วยกก
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นนี้ กรมวิชาการและสำนักงานศึกษาธิการเขต ๘ ได้ร่วมกันจัดทำขึ้นเพื่อ
ใช้ประกอบการเรียนการสอน สำหรับรายวิชา สห.ท ๐๖๘ ตามหนังสือรายวิชาอาชีพ
(เพิ่มเติม) ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพ
ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น โดยมอบหมายให้ครู อาจารย์ ศิษยานิเทศก์ และผู้
ทรงคุณวุฒิในแต่ละสาขาวิชาเป็นผู้กร่างต้นฉบับ และกระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะ
กรรมการตรวจสอบการเรียนวิชาอาชีพระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ขึ้น ทำหน้าที่ตรวจสอบพิจารณาให้ข้อ
เสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขต้นฉบับ และกรมวิชาการได้แต่งตั้งคณะทำงานดำเนินการแก้ไข
ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ ฯ เพื่อให้หนังสือดังกล่าวมีประสิทธิภาพใช้ประกอบ
การเรียนการสอนได้ผลดีตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

กรมวิชาการหวังว่า หนังสือจะเป็นประโยชน์แก่ครู นักเรียน และผู้สนใจได้เป็นอย่างดี
ดี และขอขอบคุณสำนักงานศึกษาธิการเขต ครู อาจารย์ ศิษยานิเทศก์ คณะกรรมการตรวจสอบ
การเรียน และคณะทำงานที่มีส่วนช่วยให้หนังสือสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

(นายกมล สดประเสริฐ)

รองอธิบดี รักษาราชการแทน

อธิบดีกรมวิชาการ

๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๔

สารบัญ

	หน้า
ภูมิศาสตร์อาชีพ	๑
ชนิดของผลิตภัณฑ์	๓
วัสดุที่ใช้ในการผลิตเสือกก	๕
เครื่องมือและอุปกรณ์ในการทอเสื่อ	๗
การเตรียมวัตถุดิบ	๑๓
การย้อมสีกก	๑๖
กรรมวิธีการทอเสื่อ	๑๘
การตากแห้ง	๒๔
การคิดราคาขาย	๒๕
การตลาดและการสหกรณ์	๒๗
หนังสืออ้างอิง	๒๘

ภูมิศาสตร์อาชีพ

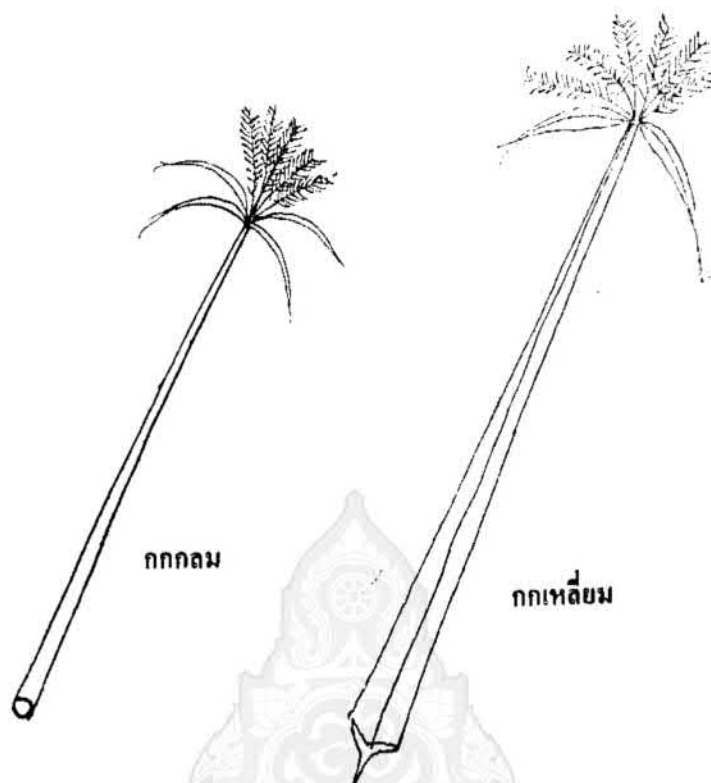
การทอเสื่อด้วยกกเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า เสื่อที่ทอด้วยกกมีชื่อเสียงคือเสื่อที่จันทบุรี สำหรับทางภาคอีสานส่วนมากก็จะเป็นการทอใช้เองตามบ้านหรือทอขายบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ และทำกันแทบทุกจังหวัด ที่ผลิตมากเท่าที่พบมาก็คือ ที่บ้านแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น บ้านท่าพระ—กุตุกวาง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และนอกจากนี้ยังมีที่จังหวัดอื่น ๆ อีกเหมือนกัน

การทอเสื่อด้วยกกของชาวบ้านทางภาคอีสานทำกันในรูปอุตสาหกรรมในครัวเรือนก็มีบ้าง บางอำเภอ หรือบางหมู่บ้านแต่ก็ไม่มากนัก เพราะส่วนใหญ่มักจะหันไปทำไร่ ทำนา เมื่อมีเวลาว่างหลังจากทำไร่ทำนา ก็อาจจะหาต้นกกที่ปลูกไว้มาทอเป็นเสื่อ พอที่จะทำไว้ใช้เอง หรือไม่ก็ทำไว้สำหรับเวลาว่างเทศกาลต่าง ๆ ในทางพุทธศาสนา (ชาวบ้านเรียกว่า “เอาบุญ” หรือ “มีบุญบ้าน”) ก็จะนำมาถวายวัดหรือรวมกันทอดผ้าป่า กฐิน และอื่น ๆ อีกอย่างที่น่าสนใจทำกันก็คือ บางหมู่บ้านหรือบ้านโคกบ้านหนึ่ง อาจจะมีพริก ปลายี่ มะนาว เกลือ เขาก็จะนำมาแลกเปลี่ยนเป็นเสื่อ หรือนำเอาเสื่อไปแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งของข้างต้น วิธีการนี้ทางภาคอีสานเรียกว่า “แลกข้าว” คือการแลกเปลี่ยนสิ่งของกันนั่นเอง วิธีการก็อยู่ที่การตกลงหรือความพอใจและเป็นธรรมด้วยกันทั้งสองฝ่าย อย่างเช่น เสื่อ ๑ ผืนจะได้ข้าวกี่ลิตร หรือสุกแท้แต่เจ้าของข้าวจะให้ตามความเหมาะสม

เป็นที่รู้กันดีว่าการทอเสื่อด้วยกกทางภาคอีสานนั้นทำกันพอมีใช้ หรือมีขายก็ไม่มากนัก หรืออาจจะมากเป็นบางแห่ง แต่ที่มีชื่อเสียงมากสำหรับการทอไม่ใช่การทอเสื่อ แต่เป็นการทอผ้าไหมของอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น และรองลงมาก็เป็นอำเภอขามเฒ่า

ไม่ว่าจะเป็นเสื่อจันทบุรีหรือทางภาคอีสาน ส่วนมากใช้ต้นกกเหมือนกัน กกเป็นพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่งที่ชอบขึ้นตามที่ชุ่มชื้น ฝนตกชุกมีน้ำขึ้นถึง เช่นตามท้องนา ริมหนอง คลอง บึง ต้นกกมีหลายชนิดแต่จะกล่าวเพียง ๒ ชนิดคือ ต้นกกที่มีลำต้นเป็นสามเหลี่ยม เรียกว่ากกเหลี่ยม บางคนเรียกว่ากกลังกา กกชนิดนี้ชาวบ้านมักนำมาผ่าสองซีก แล้วฝั่งแดดให้แห้งนำมาทำเป็นเชือกและเรียกว่ากกมัดหมู (เหตุที่เรียกเช่นนั้น เพราะพวกที่เลี้ยงหมูชอบใช้มัดหมูซึ่งให้ความเหนียวและราคาถูก)

ต้นกกอีกชนิดหนึ่งที่น่าสนใจในการทอเสื่อชาวบ้านเรียกว่ากกกลมเพราะมีลำต้นกลม

ต้นกกแต่เดิมนั้นขึ้นอยู่ตามธรรมชาติ ตามที่ราบลุ่มทั่วไป ที่เห็นทำกันมากที่สุดก็เห็นจะเป็น
จันทบุรีถึงขนาดเป็นอุตสาหกรรมและทำนากกอีกด้วย

โรงงานทอเสื่อแห่งแรกของเมืองไทยก็คือ โรงงานอุตสาหกรรมทอเสื่อจันทบุรี ถนนรักศักดิ์-
ชุมพล ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จันทบุรี

ลักษณะของต้นกก จะขึ้นเป็นกอๆ

ชนิดของผลิตภัณฑ์

ชนิดของผลิตภัณฑ์แยกตามชนิดของเสือได้เป็น ๓ ชนิดคือ

๑. ชนิดที่ผลิตเป็นพื้น ส่วนใหญ่ทั่ว ๆ ไปได้แก่เสือขาวกกกลมหรือกกปลุก มีการแทรก กกสีเป็นเชิงชายหัวท้ายของเสือเป็นแถบสีประมาณ ๒-๓ นิ้ว คุณภาพเสือค่านความเรียบร้อยพอประมาณ เฉลี่ยคุณภาพดีเลวพอปานกลาง ซึ่งเสือชนิดนี้บางทีก็เรียกแบ่งไปตามสถานที่ทอคือ เสื่อที่ทอจากผู้ทอซึ่งอยู่ในลำคลองส่วนมากมักจะมีคุณภาพความเรียบร้อยสวยงามดีกว่าเสื่อที่ทอจากผู้ทอซึ่งอยู่ตามริมแม่น้ำ เพราะผู้ทอเสื่อในลำคลองสามารถผลิตกกได้เองจึงเลือกแต่กกดี ๆ ไว้ทอเอง ส่วนปริมาณที่เกินความจำเป็นก็ขายสำหรับให้ผู้ซื้อกกสำเร็จ ได้แก่พวกริมฝั่งแม่น้ำ อีกประการหนึ่ง กกสำเร็จที่ขายส่วนมากแก่เกินไป และเส้นกกเล็กใหญ่ไม่สม่ำเสมอ กัน ฉะนั้น เสื่อของพวกริมแม่น้ำจึงมีคุณภาพต่ำกว่ากัน มีความเรียบร้อยและสวยงามสู้เสื่อลำคลองไม่ได้ จึงมีการแบ่งเรียกชื่อของเสื่อตามสถานที่ผลิต เป็นเสื่อแม่น้ำและเสื่อลำคลอง

๒. เสื่อขาว ซึ่งใช้ทอด้วยกกสามเหลี่ยม เป็นเสื่อซึ่งจัดว่ามีคุณภาพต่ำไม่ค่อยมีผู้นิยม มีทำกันอยู่ที่ในพวกเสื่อแม่น้ำ เพราะกกไม่ต้องซื้อมีขึ้นมาเองทั่ว ๆ ไปตามที่นาและชายคลองสาธารณะ เพียงแค่ไปถอนเอามาตามความต้องการ กกชนิดนี้เบื่อยและผูกเร็วและจักได้เส้นกกที่ไม่สวย เสื่อชนิดนี้จึงมีคุณภาพต่ำ และมีผู้ทอกันปริมาณน้อย

เสื่อขาวที่มีชื่อได้แก่ตำบลบางปลาร้า ตำบลวังขอน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี เป็นต้น

๓. เสื่อสีหรือเสื่อลาย มีทอกันมากในจังหวัดจันทบุรี ตราด ระยอง ปราจีนบุรี เฉพาะในท้องที่ตำบลบางยาง มีบางรายทอเสื่อสีล้วนและบางรายทอสลับกันไปกับเสื่อขาวตามความต้องการของตลาด แต่ส่วนใหญ่ในท้องที่นี้ทอทั้งเสื่อขาวและเสื่อสี

เสื่อสีที่นิยมทอทั่ว ๆ ไปได้แก่ลายสลับสีธรรมชาติ ทอได้คุณภาพค่อนข้างดี แต่ผู้ทอก็ยอมรับว่ายังทอสู้เสื่อจันทบุรีไม่ได้ สำหรับทอประกอบลวดลายพิเศษอย่างอื่นก็มีการทอบ้างแต่ต้องมีผู้สั่งทำ

นอกจากเสื่อที่ทอเป็นพื้นใหญ่ ๆ ตามขนาดของพื้แล้วยังมีผลิตภัณฑ์ที่เป็นผลพลอยได้จากการขายเสื่ออีกหลายชนิด ตัวอย่างเช่น

๑. เสื่อพับ เป็นเสื่อที่ทำจากเสื่อพื้นใหญ่ อาจมีสีเดียวหรือหลาย ๆ สีสลับเป็นลวดลายก็ได้ วิธีการทำก็นำเสื่อมาตัดเป็นเส้นเล็กแล้วเย็บติดกันใหม่โดยใช้ผ้าสีต่าง ๆ เป็นตัวยึด เพื่อให้พับได้เล็กแล้วเย็บผ้าติดทำเป็นหูหิ้ว สะดวกในการใช้มาก

๒. กระเป๋ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้จากเสื่อกกอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งผลิตออกมาในรูปกระเป๋ื่อ
สุภาพสตรี กระเป๋ใส่ของชำร่วย ของที่ระลึก เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมมากอย่างหนึ่ง

๓. เครื่องประดับตกแต่ง โดยนำเอาเสื่อมาตัดเป็นผืนเล็ก ๆ แล้วเย็บขอบให้สวยงามหรือ
บางทีก็ทอเป็นผืนเล็ก ๆ เท่าขนาดที่ต้องการแล้ววาดรูปภาพลงบนผืนเสื่อเพื่อใช้เป็นภาพประดับตกแต่ง
แขวนผนัง นอกจากนี้ยังนำไปทำโคมไฟ ฉากกั้นห้อง เป็นต้น

วัสดุที่ใช้ในการผลิตเสือก

วัสดุที่ใช้ในการผลิตเสือก ก็คือต้นกก และปอ สำหรับปอนั้นนำมาควั่นเป็นเชือก ใช้ทำเป็น "เอ็น" หรือเส้นยืนของเสือก ส่วนปอนั้นใช้สำหรับทอเป็นเนื้อของผืนเสือก

กกที่ใช้ในการทอเสือกมีชื่อหลายอย่าง แต่ถ้าจะจำแนกเป็นพวกใหญ่ๆ ก็มี ๒ ชนิด คือ "กกกลม" พวกหนึ่ง "กกเหลี่ยม" อีกพวกหนึ่ง

๑. กกกลมเรียกกันทางจันทบุรีว่าเสือก บางจังหวัดก็เรียกว่า กกลังกา ถ้าต้นกกกลมเรียวกกล้วยต้นกล้วย มีสีผิวเขียวแก่ ข้างในลำต้นมีเนื้อสีขาว โคนต้นวัดโดยรอบประมาณ ๑ ซม. สูงประมาณ ๑.๕๐-๑.๘๐ เมตร กกชนิดนี้ไม่มีใบ รากกกมีลักษณะเป็นเง่าคล้ายรากข้าว และเจริญเติบโตเป็นกอ กอหนึ่ง ๆ มีกกประมาณ ๕-๖ ต้น การแพร่พันธุ์ใช้ปลูกลำหน่อจากที่เกิดจากรากเง่า

กกเป็นพืชที่ปลูกลงง่าย งามเร็ว ไม่ต้องระวังรักษามากนัก เพราะเมื่อต้นกกเจริญงอกงามต้นหญ้าที่ขึ้นอยู่จะคาบหมก กากลมช่วยที่ขุดเป็นโคลนเลน เช่น ริมแม่น้ำลำคลอง ยิ่งน้ำกร่อยยิ่งงามดี การปลูกกาก หรือที่เรียกว่าทำนกกากนั้น ตามปกติจะต้องไถพรวนดินให้ร่วนซุยแบบทำนาข้าว แล้วนำลำหน่อซึ่งมีรากเง่าติดอยู่สูงประมาณ ๑ คืบ ทำนกกากเมื่อปลูกลงครั้งแรกแล้วถึงงอกงามไปหลายปีจนดินแข็งหรือรากเง่าแก่เกินไปจนถอนไม่ขึ้น ปลูกลงประมาณ ๖ เดือน ถึงงอกงามพอจะตัดต้นกกไปใช้ได้ปีหนึ่งก็ทำได้ ๓ ครั้งเป็นช่วงห่างมา กาก ๑ ไร่จะตัดต้นกกได้ประมาณ ๑๐-๒๐ ต้น

การปลูกลงในที่นาเช่นนี้ได้ ถ้ามีการบำรุงรักษาบ้างจึงจะได้กากที่งาม คือเมื่อเสร็จสิ้นการเก็บเกี่ยวข้าวในท้องนาแล้วก็ไถพรวนมาเผาไฟให้เตรียมปลูกลง หรือจะใช้ปุ๋ยคอก (ขี้วัว ขี้ควาย) ก็ได้ มีการไถคราดพรวนดินเช่นเดียวกับการทำนา เมื่อเตรียมดินเสร็จก็นำลำหน่อที่ชำไว้สำหรับทำพันธุ์ลงปลูก ตอนเริ่มปลูกต้องคอยระวังหญ้า ถ้าปล่อยให้ต้นหญ้าขึ้นเบียดคอกจะทำให้กกแตกหน่อช้าและไม่งามได้เท่าที่ควร เมื่อต้นกกโตพอสมควรแล้วปลูกลงได้ เพราะลำหญ้าเจริญงอกงามไม่ทันต้นกก จะถูกเบียดและคลุมตายไป เหลือแต่ต้นกกง้วน ๆ หนึ่งในการปลูกในที่ดอนบนนาจำเป็นจะต้องมีการให้น้ำหล่อเลี้ยงบ้าง ต้นกกจึงเจริญงอกงามดี กากที่ปลูกลงบนนาปีหนึ่งจะตัดได้ถึง ๓ ครั้ง เพราะปลูกได้ตลอดปี คือปลูกเดือน ๓ ทั่วไร่จะได้ประมาณเดือน ๕ แล้วปล่อยให้ขึ้นจากตอเก่าอีกรุ่นหนึ่ง และจะตัดได้อีกครั้งในประมาณเดือน ๗ แล้วเริ่มเข้าหน้าฝน หาด้านก่อนหน้าน้ำหลาก จะตัดได้อีกครั้งหนึ่งเป็นครั้งที่ ๓ แล้วปล่อยให้ขึ้นใหม่ต่อไป แต่การตัดในครั้งที่ ๓ นี้ ไม่ค่อยทำกัน เพราะอยู่ในระหว่างหน้าฝน (ไม่มีแดด) และหน้านา และกกที่ตัดครั้งที่ ๑-๒ ก็ทำเก็บได้มากพอที่จะทอได้ตลอดปีได้ สำหรับต้นตอของกกพันธุ์ที่ปลูกในที่นาจะมีโอกาสใช้ทำพันธุ์ได้ดีในระยะเวลาประมาณ ๒ ปี แล้วแยกหน่อไว้ทำพันธุ์ ส่วนตอเก่าก็ไถทิ้งไป

การปลูกกกในที่ลุ่มหรือลำคลอง กกในลำคลองมีคุณภาพในการทอเสื้อดีกว่ากกที่ปลูกบนดอน จึงทอได้เสื้อซึ่งมีเนื้อแน่นได้ดีกว่า ทำให้ได้กนและเสื้อมีราคาดีกว่ากนดอน ด้วยเหตุนี้ถึงแม้ว่าการปลูกจะเป็นไปได้ลำบากกว่า แต่ก็เป็นที่นิยม

ก่อนปลูกต้องเตรียมดินก่อน โดยยกคันกันน้ำไปตามข้างคลองกักน้ำให้ลึกประมาณ ๑ คืบ จะให้ปุ๋ยคอกเห่ใส่ลงไปใ้แปลงปลูกด้วยก็ดี ทั้งไว้ประมาณ ๓-๓ วัน จึงนำพี. ปุ๋ยลงปลูกให้ห่างกันพอสมควร เริ่มปลูกเดือน ๒ จะทำการตัดใช้ได้ราวเดือน ๕ แล้วใส่ปุ๋ยใช้ใหม่จากตอเดิมอีกรุ่นหนึ่ง แล้วจะไปตัดใช้ใหม่ได้อีกครั้งหนึ่งในราวเดือน ๗ เป็นครั้งที่ ๒ แล้วขุดเอาใช้ไว้ในที่นา เพราะเข้าน้ำฝนน้ำจะหลากท่วมระยะนานจะทำให้กกที่ปลูกในลำคลองตายหมด กกที่นำมาจำไว้ในที่นา ก่อนน้ำหลากท่วมอาจจะตัดใช้ได้อีกครั้งหนึ่ง แล้วปล่อยทิ้งไว้ที่นาพันธุ์สำหรับปักต่อไป สำหรับผู้ที่ปลูกทั้งบนดอนและในลำคลอง ส่วนมากมักจะปล่อยพันธุ์ที่ปลูกในลำคลองให้ถูกน้ำท่วมตายทิ้งไป

๒. กกเหลี่ยม บางทีก็เรียกว่ากกควาย เนื้อบางจืดจางที่ก็เรียกว่าที่เบียดหรือคันผัด ตามปกติมีขึ้นเองริมฝั่งคลองและท้องนาหรือในที่ลุ่มเลนคตทั่ว ๆ ไป ลักษณะของลำต้นเป็น ๓ คืบ รูปสามเหลี่ยมด้านทั้งสามเท่าเข้าหาแกนกลางลำต้น สูงประมาณ ๑-๑.๓๕ ม. ลำต้นใหญ่และใช้มีอาหารระงอควายได้ จึงได้ชื่อว่ากกควาย กกชนิดนี้ไม่เรียกว่าสมสันเทศ ต้นหนึ่งประมาณ ๒-๓ ใบ

กกชนิดนี้มีขึ้นเองทั่วไปในจังหวัดต่าง ๆ และไม่มีผู้ใดปลูกกันเป็นไร เป็นสันเขมกกกลมตามธรรมชาติของต้นเมื่อแห้งจะแข็งเพราะจึงไม่เหมาะที่จะใช้ทอเสื้อแบบอีสานบุรี แต่กกชนิดนี้ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้มีผู้นำมาทำเสื่อขิดที่มีคุณภาพดี เสื่อขิดที่ทำมีราคาแพงกว่าเสื่อขิดที่ทำกันมากที่จังหวัดขอนแก่น (ตำบลท่าพระ หนองบัวดีหมี อำเภอเมืองขอนแก่น และอำเภอคำม่วง) และจังหวัดมหาสารคาม (บ้านท่าสองกร อำเภอเมืองมหาสารคาม และอำเภอนาคูพิสัย)

๓. ปอ เป็นวัตถุดิบสำหรับทำเส้นเสื่อ โดยมากในปัจจุบันมักจะใช้ปอแก้วมากกว่าปอกระเจา เพราะมีผู้ปลูกปอแก้ว (ชนิดที่ใช้ในการทอกระสอบ) กันเป็นอันมาก ส่วนปอกระเจาก็มีน้อย แต่คุณภาพของปอกระเจาดีกว่าปอแก้ว คือเหนียวกว่า ตามธรรมชาติปอแก้วจะปลูกที่ดอนได้ แต่ปอกระเจาจะต้องปลูกในที่ลุ่ม และมีความชุ่มชื้นสูง การปลูกปอกระเจาจึงมักจะปลูกตามชายน้ำ เช่นเดียวกับกกกลม ฤดูปลูกปอกระเจาเริ่มราวเดือนเมษายนราว ๑๐ เดือนที่ประมาณเดือนสิงหาคมต้นก็โตใช้งานได้ แล้วจึงตัดขูดผิวและตากจนเปลือกหลุดแล้ว

ในปัจจุบันนี้ เมื่อสินค้าพลาสดึงออกจำหน่าย จึงมีผู้ใช้พลาสดึงเป็นเส้นเอ็นเสื้อแทนเส้นปอกันมากขึ้น เพราะความจริงแล้วเอ็นที่ทำด้วยพลาสดึงเหนือกว่าเส้นที่ทำด้วยใยไหม

เครื่องมือและอุปกรณ์การทอเสื่อ

๑. ใบไม้สำหรับกรีดตักเสื่อ ใช้มีดปลายแหลมหรือใบมีดปลายแหลมเก่า ๆ หรือใช้แผ่นเหล็กวิลาด ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีความคมก็ได้ เพราะความคมของใบมีด และที่กรีดอาจจะวิ่งไปนอกเส้นทาง ตามเส้นเนื้องอก ทำให้ได้เสื่อกกที่ไม่สวย

๒. ที่สำหรับตั้งหรือตากกก อาจจะเป็นราวไม้ไผ่ รางไม้ไผ่ หรือขานบ้าน นอกจากนั้นควรมีแป้นสำหรับย้อมสีกก (สำหรับผู้ทอเสื่อสี) และสีย้อมกก

๓. เครื่องกว้าเกอ สำหรับทำเส้นเย็บหรือเส้นยืนสำหรับทอเสื่อ

ก. เครื่องมือธรรมดาซึ่งสามารถประกอบขึ้นไว้เองได้ ประกอบด้วยไม้ทำฐานทั้งขนาดประมาณ $๓ \times ๔ \times ๑๒$ นิ้ว เกือบสี่ฐานด้านยาวด้านหนึ่ง มีเหล็กไม้สี่เหลี่ยมขนาด $\frac{๑}{๒} \times \frac{๑}{๒}$ นิ้ว สูงจากพื้นฐานประมาณ ๑๐ นิ้ว จากพื้นขึ้นไป ๗ นิ้ว มีแกนเพลาลังติดอยู่โดยลักษณะแกนขนานไปบนฐานบนแกนมีระวางเป็นกากบาทหัวท้าย และบนแกนของกากบาททุกอันมีแกนโยยอีกอันไว้สำหรับเป็นที่ผูกและพันปอที่ถักแล้ว ระวางนี้หมุนได้ หัวระวางยาวประมาณ ๘ นิ้ว ลูกระวาง กว้างประมาณ ๕ นิ้ว

ข. เครื่องมือชนิดก่อนแวง เป็นแบบซึ่งใช้เท้ากับแบบจับจักรเย็บผ้า ส่วนสูงของเครื่องประมาณ ๘๐ ซม. (๕ คืบ) ขนดของฐานกว้างประมาณ ๔๐-๗๐ ซม. ตัวโครงเครื่องประกอบด้วยไม้เป็นส่วนใหญ่ ผสมด้วยเหล็กเป็นบางส่วน (อาจเอาเครื่องมือชนิดนี้ได้ที่กองกันกว้าทอของของ ส.อ.)

ระบบการทำงานเหมือนจักรเย็บผ้า คือใช้เท้าเหยียบกดแผ่นไม้ให้ไปเดินข้อเหวี่ยงของแกนเพลลา ซึ่งมีมุเตไม้ขึ้นแกนต้นแกนอยู่กึ่งกลาง ๖๐ ซม. มุเตจะหมุนเพลลาสายพาน ซึ่งทำด้วยเชือกป่านหรือปอขนาด ๑ ซม. สองเส้น ซึ่งอยู่ในร่องมุเตเดียวกัน สายพานสายหนึ่งไปหมุนที่สำหรับกว้าเกลียวเข้าเกลียวปอ อีกสายหนึ่งไปปั่นหลอดกรอปอซึ่งปั่นเกลียวแล้วโดยหมุนอยู่บนแกนหมุนที่เข้าเกลียวปอ ประมาณเกิดวามหมุนต่างกัน ของที่ปั่นเกลียวและหลอดกรอเท่ากับ ๕ ต่อ ๓ โดยให้ปั่นปอทางด้านขวาของผู้เดินเครื่อง

๔. โครงไม้เครื่องทอ ใช้โคนไม้ไผ่ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐ ซม. ยาวประมาณ ๑.๕๐ ม. สองอัน และไม้แกนเนื้อแข็งขนาดหน้า $๒ \frac{๑}{๒} \times ๔$ นิ้ว ยาวประมาณ ๒ เมตรจำนวน ๒ อัน เกลาเหลี่ยมของไม้ทั้งหกโดยทำให้มีความมั่นคงแข็งแรงเหมือนกัน ท่างโคนไม้ไผ่ประมาณ ๘ นิ้ว

เจาะรูสำหรับสอดไม้ค้ำกล่าวขนาดประมาณ 2.5×4.5 นิ้ว ตามยาวของไม้ไผ่ทั้งสองอัน ส่วนด้านปลายของไม้ไผ่ก็เจาะเช่นเดียวกัน โดยในริมของรูตักห่างกันประมาณ ๐.๕๐ ม. นำไม้สองอันซึ่งเป็นคานสอดเข้าไปในรูหัวท้ายของไม้ไผ่สองอัน ทำให้มีลักษณะเป็นกรอบสี่เหลี่ยม ซึ่งบางที่เราเรียกว่าเฟรม หรือบางท้องถิ่นเรียกว่าก๊

นำกรอบสี่เหลี่ยมที่ประกอบขึ้นด้วยไม้สองอันนี้ ยกขึ้นตั้งพิงกับฝาห้องหรือฝาด้านโดยให้ไม้ไผ่เป็นตัวยืนทำมุมกับแนวตั้งของฝาประมาณ $10-15$ องศา สำหรับขาไม้ไผ่ทั้งสองอันนี้นิยมเลือกโคนไม้ไผ่ซึ่งมีความโค้งพองามเหมือนกันทั้งสองอัน เพื่อที่ส่วนของไม้ไผ่จะทำให้การพุ่งไม้กระสวยสะดวกโดยการร้งให้ส่วนโค้งหันเข้าฝา

ลิ่มไม้ใช้สำหรับลิ่มไม้ค้ำกับช่วงไม้ไผ่สำหรับอัดเส้นปอที่เป็นเส้นยืนในการทอเส้นให้ตึง

๕. **พื้มทำด้วยไม้ประดู่** พื้มแบบจังหวัดจันทบุรีมีผู้ทำขายโดยคิดราคาตามความยาวของขนาดการทอ คือคิดละ ๕.๐๐ บาท ในจำนวนผู้ทอระยะหนึ่ง ๆ จำเป็นต้องมีพื้มไว้ทุกขนาดของกกหรือเส้น คือตั้งแต่ขนาด ๔-๘' คืบ

ตัวพื้มทำด้วยไม้ประดู่ทั้งสี่ด้าน ขนาด $1\frac{1}{2} \times 4$ นิ้ว ความยาวแล้วแต่ขนาดของเส้นที่จะทำเป็นรูปรอยคล้ายกับนำไม้เข้าประกอบกัน ตรงกลางของแผ่นไม้ด้านบางเจาะรูขนาด ๓ มม. ห่างกันระหว่างรูประมาณ $\frac{1}{2}$ นิ้ว จนถึงหัวสุดท้ายสุดให้มีจำนวนคู่เสมอ สำหรับช่องรูตรงสุดท้ายสุดท้ายเจาะเป็นช่องยาวขวางเนื้อไม้ขนาด 4×5 ซม. ทะลุทั้งสองด้าน ส่วนรูที่ถัดต่อเข้าไปจากปลายพื้มด้านหนึ่งไปยังอีกด้านหนึ่ง เจาะว่าเป็นช่องขวางเนื้อไม้เช่นเดียวกับที่กล่าวแล้ว แต่ในด้านยาวลาดไปหาหัวโดยให้ส่วนที่รูหนาพอประมาณ ๑ ซม. รูในลักษณะนี้รูต่อรูสลับกันไปจนถึงช่องเหลี่ยมที่เจาะทะลุเอาไว้ ส่วนรูที่หัวสุดท้ายสุดทั้งสองอันนี้เก็บเป็นเฟืองแฉกธรรมดา ช่องที่สลับไปตามที่กล่าวนั้น เพื่อขณะที่เปิดพื้มจะได้แยกเส้นเอ็นปอออกจากกัน

ที่กึ่งกลางของไม้แม่พื้มด้านหนึ่งมีกล้ำสำหรับจับใช้สำหรับการพลิกตะแคงพื้มกลับไปกลับมา

๖. **ไม้กระสวยสำหรับพุ่งเส้นกก** ทำด้วยไม้ไผ่ขาว เกลาให้สวยงาม มีความยาวพอเหมาะสำหรับการพุ่งกก คือประมาณ ๒ เมตร ปลายของไม้ด้านหนึ่งเรียวและที่ปลายสุดบากเป็นง่ามไว้เล็กน้อย สำหรับพับจับเส้นกกให้ติดกับปลายไม้ขณะพุ่ง

๗. **ไม้กลมตรงขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑ นิ้ว** สำหรับผูกเงื่อนเอ็นปอส่วนที่ขึงมาบรรจบกัน ไม้ยาวประมาณ ๑.๘๐ ม.

๘. **ไม้ตุ๊กตา** ใช้เป็นตัวรองรับเฟรม สำหรับการทอแบบก้นนอน

๙. **ไม้ขัดเอ็น** ใช้สำหรับขันชะเนาะให้เอ็นตึง

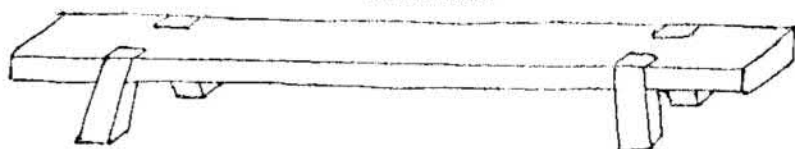
๑๐. กระจกหรือทาบอ่างใส่น้ำ สำหรับใช้พรมกทำให้เริ่มและเหนียวไม่ขาดง่าย เมื่อเส้น
กกแห้งกรอบ

๑๑. ขวดน้ำมันมะพร้าว ใช้ในการตกแต่งและขัดมันเส้นเสื่อที่ทอเสร็จแล้ว

๑๒. ถ้อนกิม หรือถ้อนไม ใช้สำหรับตกแต่งผิวเสื่อให้เรียบและใช้ช่วยในการขัดมันด้วย
บางที่ก็ใช้ถ้อนหินแทน

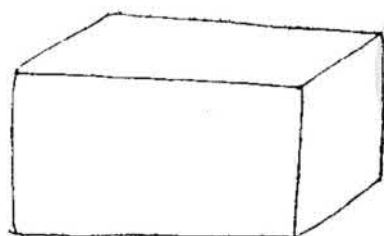

ผ้าไม้กั้นอื่น

ขวดใส่น้ำมันมะพร้าว

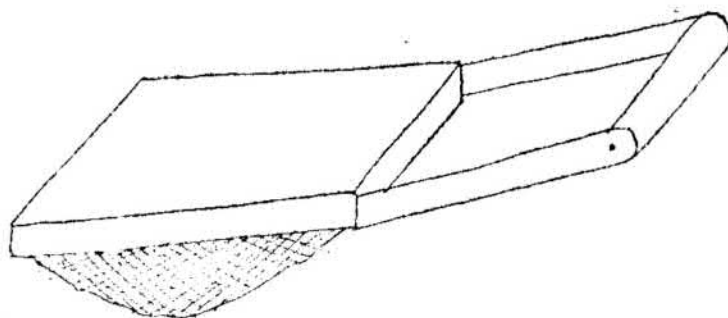
เครื่องมือในการขัดมันเสื้อ

ก้อนหิน

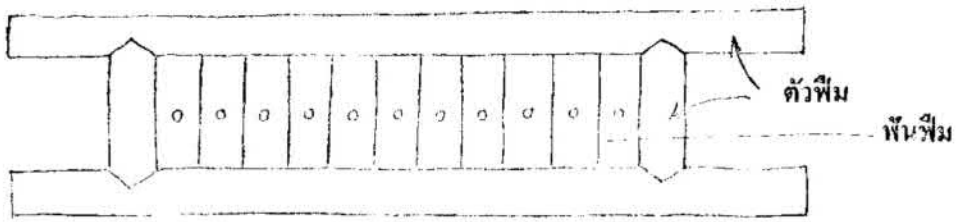

ครกหิน

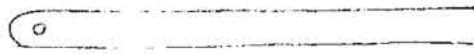

หินขัด

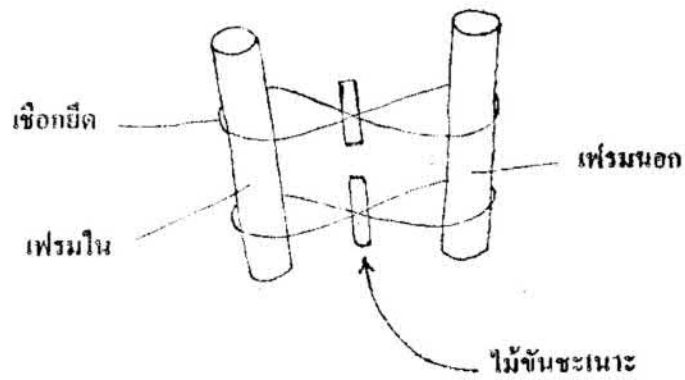
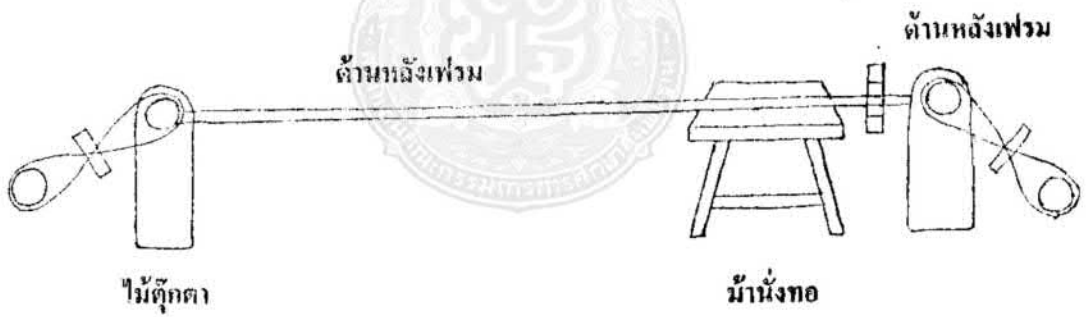
เครื่องขัดผ้า

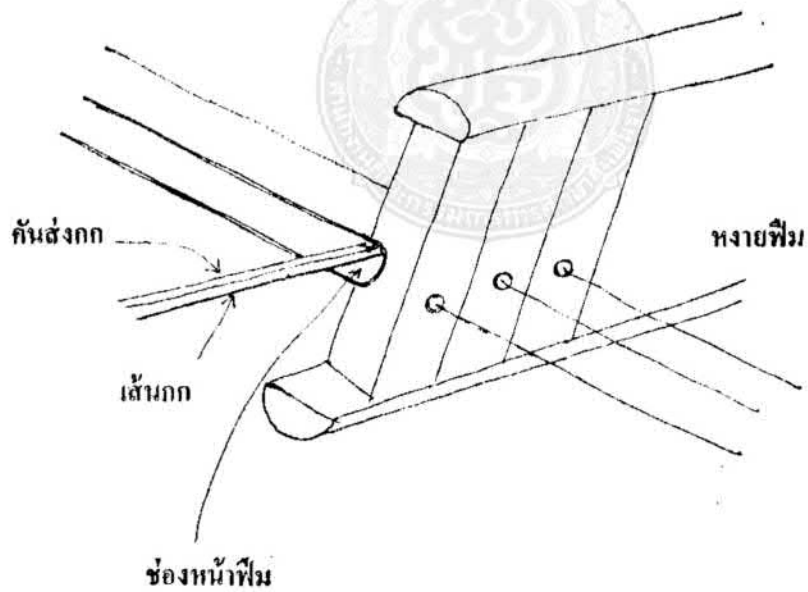
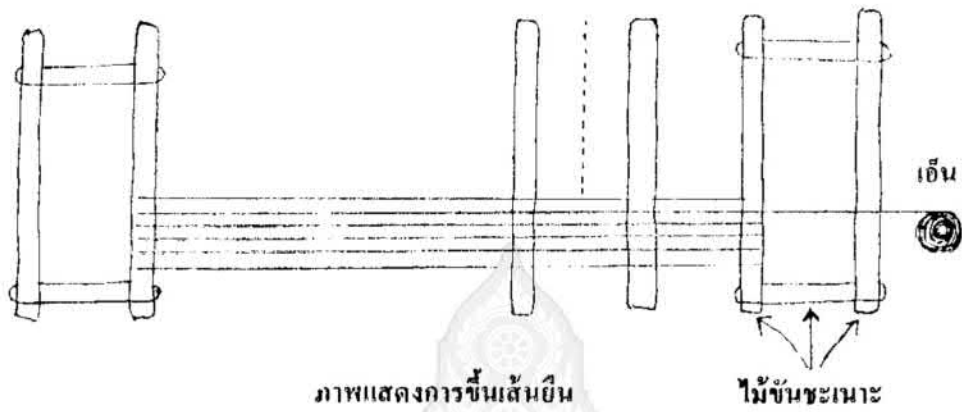
คันตึงอก

ปลายคันตึงอก

เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอเสื่อ

ภาพแสดงการสอดพุ่งกก

การเตรียมวัตถุดิบ

๑. การเตรียมกก

เมื่อจาก (กกกลม) มีอายุเหมาะสมแก่การทำเส้นเกตกทอเสื่อก็ทำการตัด อย่าใช้กกแก่หรืออ่อนเกินไป เพราะกกแก่หรืออ่อนเกินไปจะสับเยื่อทอเสื่อได้ไม่ดี การตัดกกให้สังเกตจากสีของดอกกาบ ถ้าดอกกาบอ่อนสีออกจะเป็นสีเขียวหรือสีเหลือง กกแก่ดอกจะเป็นสีน้ำตาลแก่หรือสีเกือบดำ และตามลำต้นจะมีจุดผุข้างๆ (ตกกระ) กกทั้งสองชนิดนี้เนื่องจากเปียกฝนแล้วจึงทำให้เป็นเส้นได้ยากอีกด้วย กกที่เหมาะสมสำหรับทอเสื่อควรจะต้องมีสีน้ำตาลอ่อนหรือสีน้ำตาล

การตัดกกครั้งหนึ่งไม่จำกัดจำนวน แล้วแต่โอกาส ซึ่งกะเอาว่าจะจักทำเส้นได้ขนาดไหน ซึ่งขึ้นอยู่กับกำลังคนและเนื้อที่สำหรับจักเสื่อ เมื่อจักต้นแล้วก็จัดสับใบทิ้งไป และนำไปแยกหาชิ้นเล็กของกวมยาวของลำต้น

นำชิ้นกกที่ตัดได้แยกขนาดความยาวตามลำต้น ทำเส้นด้วยมีดปลายแหลม หรือแผ่นเหล็ก ขุดสังกะสีที่ตัดให้มีปลายแหลม

วิธีจักกก

นั่งลงตรงกองกกตรงส่วนโคน หันหน้าเข้าหากองกก

— จักกกด้วยมือซ้ายห่างจากโคนประมาณ ๑ คืบ ดึงมาใกล้ตัว (บนตัก)

— แหว่งด้วยใบมีดปลายแหลม ซึ่งอยู่ในมือขวาตรงที่ใกล้ ๆ กับมือจับ กะแบ่งให้ได้ขนาดตามความชำนาญ ส่วนมากกกต้นหนึ่ง ๆ จักแบ่งได้ ๔ เส้น ตับใหญ่แบ่งได้ ๔-๕ เส้น

— เขี่ยตะมีดขวากัดใบมีดไปจนสุดปลายกก หรือถ้าไม่สุดก็เขี่ยมือซ้ายที่จับกกช่วยด้วย รอยจักจะขาดแยกไปตามเส้นเนื้อของลำกก

— เมื่อจักได้ครบลำกกแล้วก็จัดใส่ใบตองที่ห่างจากรอยแทงกรีดประมาณ ๑ คืบทิ้งไป

— พุงกกที่กรีด ส่วนปลายลำต้นแล้วจะสั้นไปของไว้หางซ้ายมือซ้ายข้าง รวมไว้เป็นกอง กะว่าได้ขนาดรอบตัวปลายได้กำมือใหญ่แล้ว

— รวบปลายผูกด้วยไม้กวักไว้เป็นกำ

— แล้วยัดใบตองไว้หางหัวกกออกโดยกรีดตามรอยกรีดเดิม แยกที่กรีดใส่หมตแล้วไว้

บนตัก

เมื่อหมตลำที่รวมไว้ก็เอารวมกันไว้หรือเอาไปตากแดด แล้วก็กรีดต้นกกส่วนที่ยังเหลือไป ทำอย่างนั้นจนหมดที่มากที่ตัดมาครั้งหนึ่ง ๆ

กษนาต ๖ คืบ กรีทแบ่ง ๕ ตัวหนึ่งกินเวลาวิธทั้งส่วนปลายและส่วนโคนประมาณ ๒๕ วินาที โยทแบ่งเป็นกรีกปลายประมาณ ๑๕ วินาที กรีกโคน ๑๐ วินาที

— นักกกกรีกสำเร็จที่มีปลายรวมไว้ใช้ไปก่อนแล้วและตามมาไว้ได้โดยการยก แขนพร้อมเส้นยกไว้บนเรา

การตากกกในลักษณะต่าง ๆ กับ บางรายตากเกลี้ยงจนจายไปจนเราไม่ได้อยู่ในแถวตอนหรือบางรายตากบนเขาบ้านเประเมฆมัตรวมหัวกับหางไว้

— กกกที่ตากโดยวิธีแขวนเราให้ มีส่วนหัวหลังมีสีชาวก็นำมารวมหัวแล้วกับหางปล่อยให้กระจายออก แล้วแขวนตากกรวโดยเอาหัวขึ้น

แดง ๆ ตาก ๔-๕ แดง (วัน) ก็ใช้ได้

— เมื่อตากแห้งแล้วก็นำมารวมไว้ตามขนาด มีดเป็น ๆ แล้วรวบรวมไว้บนเขื่อนบ้าน ถ้ามีากที่มีอายุดีได้ยักก็ตัดทำเส้นยกไว้ก่อนที่มีโยทและกให้ เพื่อที่จะให้โยทในวัยข้างหน้ารายหนึ่ง ๆ เก็บเส้นยกไว้โยทไม่ขาดยุบยุบ แล้วเอาหัวที่ข้อเส้นยกมาทำนั้น

สำหรับเส้นที่เป็นสีกทอขึ้นจากเส้นยกที่ตัวเงินนี้ให้นำไปย้อมสี

๒. การเตรียมปอ

ปอปลูกเดือน ๕ เมื่อย่างเข้าเดือน ๑๐ ก็ใช้การไถโยทที่จะทำมาขึ้นน้ำ และตากปอเลือกตากแดงให้แห้งโดยวิธีตากกรวคล้ายกับจากกก แดง ๆ ๓-๔ แดงเก็บได้โดยลักษณะปอฟอกเมื่อมีเวลาว่างหรือต้องการใช้สำหรับทอเส้นก็เก็บมาคว้านเป็นปอเส้น

วิธีควั่นปอเกล็ดของชาวบ้าน มีหลายวิธี เช่น ควั่นด้วยมือ ควั่นเข้ากับเขื่อน ควั่นด้วยเครื่องมือซึ่งใช้มือควั่น และทยอยเกล็ดให้เกล็ดของกกับเขื่อนติดกันดี และควั่นด้วยเครื่องมือแรงจืดซึ่งใช้เท้าถีบ วิธีที่สะดวกที่สุดของชาวบ้านคือ ใช้บดสำเร็จซึ่งนิยมใช้กันมาก

วิธีควั่นปอในท้องถิ่นเท่าที่พบได้แก่การควั่นแบบเครื่อง ซึ่งใช้ควั่นด้วยมือและสามารถทำใช้เองได้

วิธีทำ นำปอกที่ควั่นตามขนาดผูกเข้ากับไม้แฉกหรือวงกบยึดติดกับเขื่อนหรือวง

— พาดปอลงในเขื่อน (จากบาท) แขนหรือวง (ทำแฉกข้ามกับหลัก)

— มือซ้ายดึงปลายปอไว้ (อยู่คงที่)

— มือขวาเคาะตรงกลางสายปอ แล้วโยกแรงเหวี่ยง ระวังก็จะหมุน

— จากแรงเหวี่ยงระวังหมุน เส้นปอจะเป็นเกล็ด

— เมื่อเกล็ดยาวได้ก็หักพับเก็บไว้กับระวัง

— หากปล่อยส่วนที่เหลือลงในแนวของวงรี จะมีกรรนำบ่อเส้นใหม่มาต่อก็ตอยได้แล้วก็ต้องมีบ่อโค้งที่กล่าวมาแล้ว

การกว้นบ่อวิธีนี้รับ ใช้บ่อกว้นน้อย คือทำวันหนึ่งประมาณ ๘-๙ ชั่วโมง ปล่อยบ่อประมาณสำหรับท่อเส้นขนาด ๖ คืบ ได้เพียงผืนเดียวเท่านั้น ส่วนที่สี่ของเครื่องปั้นเซินจินก็คือ เครื่องเล็ก ไม่สะดวก เก็บง่าย ทำเส้นได้ขนาดสม่ำเสมอ ทำขึ้นใช้เองไม่ยากนัก

วิธีกว้นข้อกโดยใช้เครื่องผ่อนแรงชนิด ที่ใช้ทำเนินดินแบบจักรเย็บผ้า เครื่องชนิดนี้ใหญ่กว่าชนิดแรก คือใหญ่ขนาดจักรเย็บผ้าซึ่งไม่เหมาะสมที่จะตั้งไว้ที่บ้านสำหรับชาวชนบท และราคาแพง จึงไม่ใคร่จะมีใช้กัน

วิธีทำ นำบ่อฟอกข่อยไปคามรุเพลาแกลง (หมุน)

- คล้องเข้ากับวงรีเหล็กซึ่งหมุนพร้อมด้วยแกนเพลลา (ติดอยู่กับแกนเพลลา)
- นำวาลงไปผูกกับหลอดกรรปอที่ก้นบ่อแล้วจึงหมุนอยู่บนแกนเพลลาปั่นเกลียวบ่อ
- เมื่อเดินเครื่องด้วยเท้าจนเข้าเกลียวบ่อ
- แกนกรรปอพยายามกรรปอที่ปั่นเข้าเกลียวแล้วพันม้วนเอาไว้
- เมื่อทั้งสองก็ทำหน้าที่จัดบ่อเข้าปั่นเข้าเกลียว

เมื่อได้บ่อเกลียวเต็มหลอด ก็กรรกลดนม้วนเก็บไว้เสียครั้งหนึ่ง ด้วยวิธีนี้จะได้บ่อถึงวันละประมาณ ๑๐ เท่าของวิธีแรก คือปั่นได้วันละ ๘-๙ ชั่วโมง ต่อกลไกกรรปอเป็นอย่างน้อย

การย้อมสีกก

ในการย้อมสีกกนั้น สีที่จะใช้ย้อมเส้นกก ส่วนเขามักมีหลายสีใช้วิธีย้อมเหมือนๆ กัน จะต่างกันก็อยู่ที่การผสมเท่านั้น สีที่ใช้เป็นประจำเช่น สีน้ำตาล สีเขียว สีน้ำเงิน สีแดง สีส้ม สีทุกสี ต้องใช้ผสม ก็น้ำส้ม น้ำตาลอ่อน หรือสีน้ำตาลแดง และสีเหลือง สีที่ใช้ย้อมมักเป็นสีย้อมใหม่ และตามชนบทมักจะใช้สีสักรีนมาย้อมแล้วไม่ค่อยได้สีที่ดี จะเห็นว่าถ้าจะใช้ย้อมแล้วให้สีหรือสีสดไหม้ ควรจะต้องใช้สีที่เขาย้อมใหม่มาทำการย้อมเลย ใช้ผสมเป็นสีๆ ดังนี้คือ

๑. ขั้นแรก จะต้องนำเอากกที่มีสีไว้นั้นมาต้มจนให้แห้งแล้วนำไปแช่น้ำเย็นไว้ประมาณ ๖ ชั่วโมง เป็นอย่างน้อย หรือแช่ไว้ทั้งคืนก็ได้ กกจะพอแห้งและอ่อนนุ่ม ภาชนะที่ใช้แช่กกนั้นจะแช่ในถัง โอ่ง หรือบ่อที่มีน้ำในบ่อพอสมควร หรือปลั่งน้ำจะมีภาชนะชนิดอื่นๆ ที่เห็นสมควร แต่ทางที่ดีควรใช้ภาชนะที่ถนัดข้างใดหนึ่ง เพราะจะต้องแช่ให้กกนั้นจนน้ำจริง ๆ เพราะต้องการให้กกเปียกทั่ว ๆ กัน

ภาชนะที่ใช้ย้อมสี เป็นการย้อมกกแต่ละครั้งที่ไม่มากนัก ตามชนบทมักจะใช้ใบไม้แห้ง กากหรือกระทะใบไม้เป็นภาชนะย้อมสี ถ้าจะย้อมทีละมาก ๆ เขาจะใช้ถัง ๒๐๐ ลิตร นำมาผ่าเป็นสองซีก หรือตัดแบ่งครึ่งก็ได้ แต่ที่ใช้จะใช้ก้นนั้นตั้งเป็นเตารองรับพื้นที่ดินหรือจะมีเตาก่อด้วยอิฐไว้ใช้ไต้ถวาก็ยิ่งดี ส่วนสีที่จะใช้ย้อมนั้น เป็นสีอะไรก็ได้ไป แต่การย้อมสีสำเร็จโดยไม่ใช้วิธีผสมสีนั้น จะได้สีไม่สวย จะนั้นต้องเรียนรู้วิธีการย้อมสีด้วยสีผสมว่าจะใช้สีอะไรจึงจะได้สีตามต้องการ ยึดว่าส่วนผสมสีน้ำกับกกเท่าไรจึงจะพอได้

๒. วิธีย้อม นำเอากกที่แช่น้ำไว้มาล้างตากลมให้น้ำหยดจนหมดหรือหมาด ๆ จะแบ่งย้อมทีละครั้งก็ได้ หรือจะย้อมหมดทั้งมัดก็ได้ (มัดละ ๕ ก่ำ) เอากกมัดให้แห้ง ๆ เหมือนแช่น้ำ แต่เฉพาะปลายกกต้องระวังให้แน่น พองหัวแก้ออกให้พอเห็นดอกจะได้ติดน้ำสีโดยทั่วถึงกันทุกเส้น เตรียมน้ำลงในภาชนะที่จะใช้ย้อม เมื่อเตรียมกกเรียบร้อยแล้วก็นำสีหรือภาชนะที่จะใช้ย้อมพอ น้ำเดือด น้ำสีที่ผสมตามความต้องการจะเตรียมไว้นั้นใส่ลงไป (ดูวิธีผสมและอัตราส่วนผสม) ใส่ลงในภาชนะที่ย้อม ใช้ไม้กวาดให้สีเข้ากันและลายให้หมด แล้วเอาหัวสำลารูหรือสารส้ม หรือใส่เกลือบ้างพอสมควร แล้วใช้ไม้กวาดให้เข้ากัน (ใช้อัตราส่วนอะไรก็ได้ในชุดการย้อมสี) แล้วนำกกที่เตรียมไว้ใส่ลงไป ตอนใส่กกต้องให้น้ำเดือดจริงๆ ใช้ไม้กวาดให้กกจมน้ำทุก ๆ เส้น เพราะเส้นกกเขาจะลอยตัวขึ้นมา ถ้าใช้ไม้กวาด ๒๔ นิ้วสองอัน สำหรับยกยกกกให้จมน้ำ หรือใช้ไม้ที่มีน้ำหนักพอสมควร ใช้วางทับบนกกที่ทำการย้อมสีอยู่นั้น และต้องคอยหมั่นกลับกก

บ่อยครั้ง เพื่อจะได้จับกาได้ตัวถึงกันหรือต้องการให้สไนต์ติดเขมือก็ใช้เวลาต้มให้นาน ประมาณ ๑๐-๑๕ นาที ถ้าไม่ต้องการให้สไนต์ใช้เวลาต้มเพียง ๕ นาที ข้อสำคัญต้มครั้งหนึ่งๆ ต้องใช้เวลาต้มให้เท่าๆ กัน มิฉะนั้นจะทำให้สไนต์เป็นตอนๆ เสร็จแล้วนำไปตากแดด หรือผึ่งลมให้เส้นเหยียยตระ

การตากกในแสงกับตากกผึ่งลมมีลักษณะต่างกัน คือ

๑. การตากกกลางแดดนั้นจะทำให้กนั้นแห้งเร็ว และกนั้นม้วนตัวเร็วขึ้น โดยไม่ทำให้กเสีย

๒. การตากกด้วยการผึ่งลมนั้นจะแห้งช้า และบางทีอาจไม่ม้วนตัวทั้งหมด และในคอกาก็จะมีไขว้ไขว้ไม่ย่อยเห็น แล้วถ้าเก็บไว้ประมาณ ๒ คืน ก็จะมีราขึ้นในคอกานั้น ทำให้กนั้นเปียกได้ง่าย ฉะนั้นการตากกในสองวิธีนี้ให้ระวังด้วย

๓. การตากกที่ทำกรวยย้อมสีทุกๆ ครั้ง ควรตากโดยการใช้กับราวไม้หรือราวเชือกซึ่งให้ตั้งกับหลักเสา หรือกับไม้ที่มีควายแขวนพอ และการตากให้ตากโดยเอาโคนห้อยลงเพื่อจะได้ความพอดีตัวของกนั้นเร็วขึ้น

๔. การตากกเมื่อเห็นว่าแห้งดีแล้ว การเก็บไปมัดไว้ให้ระบรืออย่าให้ถูกน้ำในขณะที่ยังมิได้ทำการ เพราะจะทำให้กนั้นขึ้นราเสียไป

๕. การนำกมาทำการทอเสื้อทุกครั้งต้องใช้น้ำพรมให้กเปียกพอสมควร แล้วควรหาผ้าให้ราวว่ากาเข้าไปชุบน้ำให้เปียกมาคลุมาก เพื่อให้กนั้นมีความอืดตัวอยู่เสมอหรือถ้าหาผ้าไม่ได้ให้เอาภาบล้างมาห่อหุ้มมิให้ถูกแดดหรือลมแห้งได้ง่าย และต้องการให้กนั้นอ่อนตัวอยู่เสมอ

๖. การนำกไปแช่น้ำเพื่อทำการทอเสื้อนั้น จะต้องไม่นำไปแช่ให้มากเกินไป เพราะในเมื่อทำการทอในเวลานั้นไม่หมดแล้ว จะทำให้กนั้นเสียได้ง่าย

๓. วิธีผสมสีและอัตราส่วนผสมสีย้อมก

สี	สีที่ต้องผสม	ส่วนหรือช้อน	วิธีผสม
น้ำตาล			
	จำปา	๓	กก ๑ มัด น้ำ ๑ ปั้นครึ่ง (สสีจำปา ๒ ช้อน)
	แดง	๑	แดง ๑ ช้อน น้ำเงิน ๑ ช้อน
	น้ำเงิน	๑	ใส่น้ำกรรก หรือน้ำส้ม สายชูหรือ สารส้ม ๓ ช้อน และใส่น้ำส้ม ๑ ช้อน

๑.๘

๗

สิ่งที่ต้องผสม

ส่วนหรือข้อ

วิธีผสม

เขียว

๓

กก ๒ มัด น้ำ ๒ ปีบครึ่ง ไม่ต้อง
ลดส่วนสีใส่น้ำ

เขียว

เหลือง

๒

กวาดหรือน้ำส้มสายชูหรือสารส้ม ๗
ข้อ

น้ำเงิน

๒

กกครึ่งมัด น้ำ ๑ ปีบ น้ำกวาด ๔ ข้อ
ถ้าต้องการ

น้ำเงิน

ดำ

๑

สีอื่นไม่ย้งเขียว ทั้งไว้ ๕ นาที
เอาลง

เหลือง

เหลือง

๓

กก ๑ มัด น้ำ ๑ ปีบ สารส้ม ๓ ข้อ
ไม่ต้องผสมสี ถ้าให้สีแก่เพิ่มสีให้
อ่อน ลดส่วนไม่ต้อง เขียว พลิกกลับ
ให้ทั่วแล้วเอาลง

แดงสด

แดง

๓

สีแดง เข้มไม่ต้อง ผสมสี ใส่สีแดง
อย่างเดียวให้เข้ยาวนานหน่อย

จำปา

๑

ให้แดง สดพลิกกลับไปมาให้ ทั่วแล้ว
หาของหนัก ๆ ทับไว้

เหลือง

๑

ประมาณ ๕ นาที เอาลง

น้ำเงิน

๓

ดำผสม

ดำผสม

๑

กกมัดครึ่ง น้ำ ๒ ปีบ

เขียว

๒

เอาน้ำส้มสายชู ๑๐ ข้อ

แดง

๑

จำปา

น้ำตาลแดง

แดง

กกมัดครึ่ง น้ำ ๒ ปีบ น้ำส้มสายชู
๑๐ ข้อ

กรรมวิธีการทอเสื่อ

การทอเสื่อจากแบบพื้นบ้านมีอยู่ ๒ วิธีด้วยกันคือ ทอแบบก้นนอนแบบหนึ่งและทอแบบก้นขึ้นแบบหนึ่ง สำหรับการทอเสื่อจากใบจังหวัดจันทบุรี และจังหวัดที่ใกล้เคียง ส่วนใหญ่ทอเสื่อแบบก้นนอน มีบางจังหวัดเช่น จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดปทุมธานี อ. บ้านแส้ว และจังหวัดในภาคอีสาน เช่น จังหวัดขอนแก่น ไร้ออกด้วยก้นขึ้น แต่ก็มีหลายท้องถิ่นและหลายจังหวัดใช้ทอด้วยก้นนอน

การทอเสื่อจากใบเริ่มต้นก็คล้ายคลึงกับอาชีพอื่น ๆ กล่าวคือกว่าจะชำนาญต้องใช้เวลานานพอสมควร และผู้ที่ทอชำนาญโดยมากจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการทอเสื่อลายยกดอก แต่กว่าจะทอลายยกดอกได้ก็หมายความว่าทอเสื่อแบบธรรมดาจะต้องทอจนเกิดความชำนาญเสียก่อน การทอเสื่อจะแบ่งออกเป็น ๓ ประเภทคือ

๑. การทอเสื่อลายขดสี่เหลี่ยม
๒. การทอเสื่อสลับสี
๓. การทอเสื่อขดดอก (ยกดอก)

งานขั้นต้นได้แก่การเตรียมเส้นเอ็นปอประกอบเข้ากับฟืมและโครงไม้เครื่องทอ โดยเริ่มต้นที่ริมสุดของฟืมทั้งหัวท้ายก่อนเป็นลำดับ

ก่อนอื่นเอาเอ็นไม่ให้เน่าเอาเอ็นล้างซีตามช่องไม้ไม่ให้เจาะไว้ ให้นำเอ็นมาเย็บกับฟืมให้พอเหมาะกับการใช้งาน โดยให้เอ็นอยู่ในระดับเดียวกับทั้งสองด้าน

นำฟืมและไม้กลมที่สำหรับผูกเงื่อนเอ็นปอมาเรียงในลักษณะเดียวกันกับคานอันล่าง

นำปอเอาเอ็นปอสอดลอดคานอันล่างไปด้านหลัง และไปอ้อมคานอันบนลงมาข้างหน้า รัยลงไปในรูของซี่ฟืมอันริมสุด แล้วรัยย้อนกลับขึ้นตามรอยช่องว่างระหว่างซี่ฟืมซึ่งเว้นเอาไว้ทะลุถึงกัน (เหมือนกันทั้งหัวท้าย) วกขึ้นไปข้างบนอ้อมคานด้านบนลงทางด้านหลังแล้วมาอ้อมคานอันล่างด้านหน้ามาด้านหน้าตั้งขึ้นไปสอดในรอยพับของเส้นปอตอนที่วกกลับตรงฟืม นำมาผูกรวบเอาไว้กับไม้กลมพร้อมซี่กเงื่อนหนึ่ง

ถ้าหัวท้ายหนึ่งของฟืมก็เช่นเดียวกัน การรัยเชือกเงื่อนจะต้องให้ด้ามถือตรงกลางของฟืมหันเข้าหาตัวเสมอ การรัยทางอื่นจะดัดรัยอย่างไหนก็ได้ก็ได้ แต่รัยแล้วต้องให้อยู่ในลักษณะดังกล่าว

เมื่อรัยหัวท้ายเสร็จแล้ว ฟืมและไม้กลมที่ผูกเงื่อนเชือกก็จะถูกบังคับให้อยู่ในตำแหน่งที่ไม่ต้องพะว้าพะวังค้อมจับอยู่

เส้นที่สองร้อยจากริมก็ร้อยในลักษณะเช่นเดียวกับเส้นแรก แต่พอเส้นหนึ่งใญ่ร้อยรวมอยู่ในซี่ช่องว่างของซี่พื้กับเส้นแรก ส่วนอีกทางหนึ่งให้ร้อยเข้ากับบานซี่พื้มรต่อไป

อีกจำนวนหนึ่งของฟังก์ชันอยู่ในลักษณะเดียวกัน

ต่อไปก็เป็นการร้อยเส้นใน ซึ่งก็เหมือนกับทำสาวมาแล้วฝึกกันก็เท่าว่าหางเหินแปดเส้นหนึ่ง จะต้องร้อยผ่านรูบนซีฟิมและร่องซี อีกทางหนึ่งก็ร้อยผ่านร่องซีฟิมและรูร่องซีฟิมแล้วทั้งสองเส้น ก็อ้อมกานอันบนเวกลงหลังย้อนอ้อมข้างใต้ของกานอันล่างไปหน้า เหวหางปวข้างหนึ่งร้อยรอยพับ แบ่งตรงฟิมมาผูกรอยเข้ากับไม้สำหรับผูกเงื่อนพร้อมด้วยอีกทางหนึ่ง

ทำเช่นนั้นเรื่อย ๆ ไปจนกว่าจะครบรูปนพัม ข้อสำคัญคือต้องพยายามดึงเอาที่ซึ่งนั้นให้ความ
 ดึงสมาธิเสมอเท่ากันทุกเส้น ลักษณะของเอ็นปอกที่พาลาเบรานั้นทั้งสองข้างจะแตกต่างกันได้

ปลดลิมที่หมุ่คนไม่ออกทั้งสองด้าน แล้วนำมาลูบทรงระลอกที่ขอบไม้กลมเพื่อให้ผิวมีความชื้นและเพิ่มความเหนียวขึ้นโดยไม่ขาดทรงรอยต่อ กระบพื้ดองมือถู และพยายามจัดให้เส้นเอ็นอยู่ในแนวตั้ง แล้วทอกลิมด้านบนและล่างให้เยา ออกจากกันจนเส้นเอ็นเปื่อยถึงพอประมาณ กระบพื้ดองมือถูเพื่อความเรียบร้อย

ก่อนลงมือทำเชื้อ นักกักตักแห้งแล้ว กะพอได้เชื้อ ๑ ตัน ไปหมักน้ำส้ม ๕ นาที เพื่อให้มีความชื้นแฉะอ่อนตัว ไม่เปราะและขาดง่าย เหม ทอดใจเหนือน้ำ

นำเส้นกetchupนั้นแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน วางกลีบหิวกลีบหางไว้ทางซ้ายของกะปอก
(แล้วแต่ว่าคนพองไม่กระสวยจะเอาเนื้อซ้ายหรือขวา) เลือกหนึ่งเอาตามใจ

คนกระทบบ่มนํ้าอยู่ตรงกึ่งกลางของเครื่องทอ (บ่ม) กระทบบ่มไว้ที่แห้งก็จะยกบ่มห่างจาก
ที่เริ่มต้นทอประมาณ ๑ คืบ กว่า ๆ พร้อมกับขีดบ่ม (แยกเส้นเปอ) ค้างเอาไว้

ในขณะที่คนกระต่ายเพิ่มและยกพื้นสูงขึ้นไปปิดค้างอยู่ใต้ คางคกก็เฝ้าปากตามเข้กับงูของไม้กระสวย พับปลายเงื่อนและปอไม้ให้สั้นมากพับปลายเงื่อน พร้อมกับเหินก็ประกบเส้นกลเท้กับไม้แล้วพุ่งไปตามช่องเส้นเอ็นปอ แล้วชักไม้ออกมาปล่อยให้เส้นนกค้างอยู่ในระหว่างเส้นเชือก

คนกระต๊อบพื้มีก็จะกระต๊อบพื้มีอีกเส้นกกกลงไปตามเส้นเดี๋ยวนี้อ แล้ววกพื้ขึ้นมาปิดสลักกับ
ครั้งแรก (พื้ลิกขึ้นและกกกลง) และค้างไว้ ส่วนเมื่อข้างใดข้างหนึ่งก็จะ (เลือก) พื้เส้นกกที่ขึ้น
ส่วนโคนเข้ากับตามเส้นริมสลัก แล้วหนีบไว้ในช่องของเส้นคู่ โดยให้ปลายออกไปทางริมของเส้นคู่

ในขณะที่เส้นพุ่งเส้นต่อไปก็จะถูกพุ่งมาในลักษณะกลับหางกลับเส้นแรก แล้วชักไม้กลับ

คนกระทบบั๊มก็จะกระทบบั๊ม แล้วก็นั่นไปปีศาจไว้ (สลัดกับครึ่งเก่า) ด้วยมือข้างหนึ่ง ส่วนมืออีกข้างหนึ่งก็พันโคนของเส้นก๊ากที่พุ่งมาใหม่ นี่ พี่เวรเวรเอาปลายก๊ากเดินเก่าแล้วเหินเข้ากับเส้นปอเช่นอันก่อน

ทำสลับกันไปดังที่ได้กล่าวมานี้เรื่อย ๆ จนกว่าจะเห็นว่าสูงมากไม่สะดวกแก่การกระโดดพื้ม และฟุ้งกแล้วปลดลิ้มด้านล่างออก วงของปอก็จะหย่อน เลื่อนตรงรอยต่อให้ต่ำลง จัดเส้นเอ็นปอให้อยู่ในแนวตั้งและควรเอาเท้าลูบตรงรอยต่อของปอแล้วอัดคานดึงเส้นเอ็นปอให้ตึง

กระโดดพื้มด้วยความเรียบร้อยแล้วเริ่มการทอใหม่

อนึ่ง ก่อนการปลดลิ้ม ก็มีการตัดหางกกทั้งสองริมเสือก เพราะในขณะที่ถูกขึงตึงอยู่นั้นตัดได้ง่ายและสะดวกกว่าตอนอื่นใดทั้งสิ้น เมื่อเสร็จเป็นเสื่อขึ้นมาเต็มผืนก็ปลดลิ้มออกและตัดเอ็นปอออกจากไม้ เมื่อหลดลิ้มออกเป็นเงื่อนเสื่อ จะเห็นว่ารอยเริ่มทอนั้นมีเส้นเอ็นปอพันรอบรับการหลดของเสือก ส่วนอีกด้านตรงข้ามนี้ก็เป็นเส้นปอ ซึ่งต้องจับมาพันกัน โดยรวบเส้นคู่รองของริมพันเป็นเกลียวกับเส้นริมสุดมาจนถึงเส้นที่ ๓ ก็ไขว้เส้นแรก (ริมสุด) ออก แล้วพันเส้นรองริมไปกับเส้นที่ ๓ เมื่อถึงเส้นที่ ๔ ก็ไขว้เส้นรอบริมออกไป

พันอย่างนี้เรื่อย ๆ ไปจนตลอดริมทั้งแถบ เหลือรอบอันสุดท้ายก็เข้าเกลียวผูกเข้าด้วยกัน แล้วนำไปตัดปอส่วนที่เหลือทิ้งไป

ตัวอย่างการทอเสื่อขนาด ๖ คืบ (๑.๒๐ ม.) ใช้เส้นเอ็น (ปอเอ็น) ประมาณ ๑๐๐ เส้น ประกอบเส้นเอ็น ๒ เส้น (ติดต่อกและทำต่อกัน) ใช้เวลา ๔๕ นาที เสร็จ

เวลาในการขึงเอ็นปอของเสื่อ ๖ คืบ ใช้เวลาเท่ากับ ๓๗ นาที ความเร็วในการฟุ้งกเส้น / เส้น ๒-๕ นาที

เสื่อขนาด ๖ คืบ ทำจริง ๆ เริ่ม ๘.๐๐-๑๘.๐๐ น. ต่อพื้ม ๒ ผืนแล้วเสร็จ แต่ธรรมชาติผู้ที่ทอช้า ทอพื้มจะได้เสื่อขนาด ๔ คืบ สัก ๒ ผืนต่อวันเท่านั้น

สำหรับเสื่อสี่หรือเสื่อลายธรรมชาติขนาด ๘ คืบ ยาวประมาณ ๒ เมตร ผืนหนึ่งใช้เวลา รวม ๒ วัน และชนิดดอกกลดลายที่สั่งทำเป็นพิเศษต้องใช้เวลามากกว่านี้

วิธีการทอด้วยกันนอน

ในการทอดูกด้วยกันนอนมีวิธีการทำดังนี้

๑. วางเส้นเอ็นยืนและร้อยเอ็นเสื้อ

ร้อยเอ็นจากริมพื้ที่แรกด้านซ้ายหรือด้านขวาก่อนก็ได้แล้วแต่ถนัด รูดเอ็นให้ร้อยเส้นเอ็นคู่ และมีเส้นลอย ๑ เส้น ระหว่างช่อง และรูที่ ๒ ร้อยธรรมดา ทุกครั้งที่กล่าวมาแล้วนั้นไปจนถึงริมพื้ที่สุดท้ายของพื้ ร้อยแบบเดียวกับร้อยเอ็นจากริมพื้ในครั้งแรก

๒. การทอเป็นผืนเสื่ออก

การทำการทอเป็นผืนเสื่ออก จะต้องใช้คนทอ ๒ คน คือ คนพุ่งกกเข้าพื้ ๑ คน และคนนั่งกระทบพื้ ๑ คน คนกระทบพื้จะต้องนั่งด้านหลังระหว่างกลางที่ทอเสื่ออก คอยกระทบพื้ หมายที่คำว่าที่ ส่วนคนพุ่งกกเข้าพื้ให้นั่งด้านขวาของคนนั่งกระทบพื้ และเตรียมทกสีต่าง ๆ มาวางไว้ตรงหน้า มีผ้าเก่า ๆ ชุบน้ำมาคลุ่หมกกันไว้ให้มีความชุ่มชื้นอยู่เสมอ และต้องมีไม้สำหรับส่งกกเข้าระหว่างพื้ ๑ อัน ยาวกว่าพื้ประมาณ ๑ ฟุต เกลาปลายให้เรียวนิคหน้อยบากปลายให้เป็นร่องพอสมควร เพื่อส่งกกเข้าระหว่างพื้ที่กำลังหมายที่คำว่าที่ ส่วนการสลับสีหรือสวดลายนั้นอยู่ที่คนส่งกกเข้าพื้ จะใส่กกสีไหนก็เส้นให้เท่ากันจนเสร็จผืน

๓. การเก็บริมเสื่อที่ทอแล้ว

การเก็บริมเสื่ออกที่ทำการทอเสร็จแล้ว ให้ตัดกกริมเสื่อที่เก็บพับไว้ทั้งสองด้านให้เรียบแล้ว ตัดกกที่แตกซีกออกมาให้เรียบร้อย แล้วจึงตัดออกจากที่มาพรมน้ำหัวท้ายให้เปียกและนิ่มพอควร แล้วจึงควั่นเชือกเอ็นที่หัวเสื่อนั้นให้เหมือนควั่นเชือกให้เล็กพอสมควร และการควั่นหัวเสื่อจะควั่นได้ทั้งสองด้าน อีกด้านอีกเป็นหางเปียยาวประมาณ ๕ ซม.

วิธีการทอเสื่อกกด้วยกึ่งตั้ง

ในการทอเสื่อกกด้วยกึ่งตั้งมีวิธีการทำดังนี้

๑. วางเส้นเอ็นพื้นและร้อยเอ็นเสื่อ

ร้อยเอ็นจากพื้นพื้ริมเช่นเดียวกับกึ่งนอน แต่ต้องวนเส้นเอ็นไปบนไม้คานด้านบนลงมาผูกติดกับไม้คานด้านล่างให้ตึงพอสมควร และการร้อยเอ็นเส้นริมของเสื่อที่ทอด้วยกึ่งยืนไม่ต้องมีเส้นลอย ใช้ร้อยเส้นเอ็นริมเอกเป็นเส้นเดียว เส้นเอ็นที่ ๒ ร้อยคู่ และเส้นต่อไปร้อยธรรมดาตามลำดับไปจนถึงเส้นริมอีกด้านหนึ่ง แล้วจึงร้อยเช่นเดียวกับร้อยริมเดิม

๒. การทอเป็นพื้นเสื่อ

การทอเป็นพื้นเสื่อกกแบบกึ่งยืนหรือเรียกว่ากึ่งตั้งนั้น กรรมวิธีเหมือน ๆ กันกับทอเสื่อกกด้วยกึ่งนอน ผิดกันที่วางตั้งกับนอนเท่านั้น

๓. การเก็บริมเสื่อทอด้วยกึ่งตั้ง

การเก็บริมเสื่อทอด้วยกึ่งตั้งคงเก็บด้านเดียว ด้านที่นำมาผูกติดกับไม้คานที่หลังการถักหัวเสื่อถักแบบเดียวกัน

การตกแต่ง

การตกแต่ง ถือว่าเป็นขั้นสุดท้ายของการทอเสื้อ เมื่อทอเสื้อเสร็จเป็นผืนขนาดตามต้องการแล้ว ก็ต้องตัดออกเป็นผืนด้วยมีดหรือกรรไกร คือปลายของหัวอกหรือหางก๊กที่เหลือทั้งสองด้านของริมเสื้อ เสร็จแล้วก็ทริมเสื้อ คือควั่นปลายเอ็นให้เป็นเกลียวแนบไปกับริมเสื้อไปตลอดทั้งผืน นอกจากนั้นก็ต้องนำมาตกแต่งผืนเสื้อบริเวณที่มีกอกโพล์ แล้วรวมชนเสื้อด้วยเปลวไฟ จะเป็นเปลวจากการเผากระดาษหรือเตาฟู่ หรือเตาแก๊สก็ได้ สุดท้ายจะสะตอก เสื้อที่ได้รับการตกแต่งตามขั้นตอนนี้แล้ว ก็จะต้องนำมาขัดมัน เครื่องมือในการขัดมันก็คือ ก้อนหินที่มีผิวเรียบขนาดโตพอที่จะยกได้ ครกตำน้ำพริก หรือจะประติษฐ์เป็นเครื่องขัดมันโดยเฉพาะก็ได้ เวลาขัดดูหินไปมาตามแนวของเส้นกนกพื้นหรือทรงขั้วควรเป็นพื้นทีราบเรียบจะช่วยให้เสื้อมันเสมอกันตลอด

หลังจากการลงหินขัดมันเรียบเสร็จแล้ว ก็ใช้ผ้าสะอาดชุบน้ำมันมะพร้าวถูซักเงาอีกครั้งหนึ่ง แต่อย่าให้หนานัก เพื่อช่วยให้เสื้อเป็นเงางามยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผิวกอกที่ฉาบน้ำมันก็จะช่วยกันน้ำซึมได้ด้วย

หากไม่ใช้น้ำมันมะพร้าวเราอาจจะใช้กาวหรือขี้ผึ้งขาว (WAX) ลงผิวแทนก็ได้ ซึ่งจะให้งานที่มีพื้นผิวหน้าดีกว่าน้ำมันมะพร้าว เมื่อลงผิวซักเงาเสร็จแล้วก็นำผืนเสื้อไปผึ่งแดดให้แห้งพอสมควรหรือให้หายชื้นแล้วจึงเก็บม้วนหรือพับให้เรียบร้อย

การตกแต่งเสื้อก๊กที่ทำการทอและเก็บริมถักหัวเสื้อเรียบร้อยแล้ว ให้นำเสื้อที่ทอแล้วนั้นมาปูลงบนพื้นที่เรียบๆ แล้วจึงใช้หินกลมหรือเหล็กยาวประมาณ ๑ ฟุต ต้องมีความหนักประมาณ ๕ กก. ใช้วางถูไปถูมาบนเสื้อตามเส้นกนกให้ทั่วผืน แล้วจะเห็นเป็นเงางามขึ้นทั้งสองด้าน แล้วจึงนำเสื้อผืนนั้นมาผึ่งแดดให้แห้งพอสมควร เสร็จแล้วเก็บให้เรียบร้อย

การคิดราคาขาย

อาชีพช่างทอเสื้อกั้นนั้น เมื่อเราผลิตงานขึ้นมาได้แล้ว สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือการขาย ในการคิดราคาขายนั้น ต้องขึ้นอยู่กับราคาวัสดุและค่าแรงงานในตลาดแรงงานขณะนั้น เพราะราคาค่าวัสดุและค่าแรงงานมักไม่อยู่คงที่ ดังนั้นเมื่อเราจะคิดราคาขายแล้ว เราก็ต้องทราบถึงราคาต้นทุนและกำไรก่อนโดยอาศัยสูตรการคิดที่กำหนดไว้ดังนี้

ราคาขาย เท่ากับ ต้นทุน บวก กำไร

ต้นทุน เท่ากับ ราคาวัสดุ บวก ค่าใช้จ่าย บวก ค่าแรง และบวกเพื่อเหลือเผื่อขาด
จากราคาวัสดุอีก ๑๐%

กำไร เท่ากับ ค่าตอบแทนที่คิดจากต้นทุนโดยการเพิ่มจากต้นทุนประมาณ ๕-๑๐%

การคิดต้นทุน

๑. คิตก้าววัสดุซึ่งมีรายการดังต่อไปนี้

๑.๑ ค่ากก

๑.๒ ค่าสีย้อมกก

๑.๓ ค่าเส้นเอ็นหรือเส้นยืน

๑.๔ ค่าน้ำมันมะพร้าวหรือขี้ผึ้งขาว

๑.๕ ค่าวัสดุเชื้อเพลิงในการย้อมสี

๑.๖ ค่าขนส่ง

๒. ค่าอุปกรณ์และเครื่องมือ

๒.๑ ค่าไม้ทำเฟรม

๒.๒ ค่าหินขัดมัน

๒.๓ ค่ามีด

๒.๔ ค่าจ้างทำฟืม

๒.๕ ค่าจ้างทำอุปกรณ์อื่นๆ

๓. ค่าแรงงาน มีแนวการคิดดังนี้

๓.๑ งานเหมาค่าแรง

๓.๒ งานที่จ่ายค่าแรงงานประจำ

การคิดกำไร

การคิดกำไรต้องขึ้นอยู่กับสภาพของท้องตลาด จะยึดเป็นหลักตายตัวไม่ได้ เพราะต้องคำนึงด้วยว่าในเวลานั้นไม่ใช่มีแต่เราผลิตหรือทอเสื้อเพียงอย่างเดียว

ยกตัวอย่าง สถานประกอบการแห่งอื่นเมื่อหักค่าวัสดุหรือต้นทุนการผลิตออกจากราคาขายแล้ว ปรากฏว่าเหลือเป็นกำไร ๑๕ บาท เราก็จำเป็นต้องกำหนดกำไรให้ใกล้เคียงกับเขาหรือกำหนดราคาขายที่มีกำไรอยู่ในเกณฑ์ใกล้เคียง นอกจากลูกค้าที่เราเชื่อถือเป็นกรณีพิเศษ

สรุปแล้วการคิดกำไรเรายังคงต้องยึดหยุ่นตามท้องตลาด

การตลาดและการสหกรณ์

จากที่ได้พบเห็นในเวลาอันจำกัดเป็นที่น่าสังเกตว่าผู้มีฐานะและความกินอยู่ดีมีโอกาสมผลิตเลือกที่มีคุณภาพดีกว่า ทั้งที่กกและเส้นเอ็นเสื้อที่จะมาสนองความต้องการประจำวันหนึ่ง ๆ โดยรับผลิตเอาแต่ปริมาณเพื่อที่จะแลกเอาเงินมา จึงทำให้มีเสื้อชนิดเดียวกันแต่คุณภาพต่างกันราคาจึงย่อมแตกต่างกันไปด้วย เรื่องคุณภาพนี้เป็นเรื่องสำคัญในร้านตลาดมาก นอกจากจะทำให้ถูกกรราคาจากพ่อค้าแล้วยังทำให้เสื่อมความนิยมไปด้วย จะเป็นโอกาสดีสำหรับผู้ผลิตอื่นในการแข่งขัน เป็นต้นว่าเสื้อที่ทอในกรุงเทพฯ ที่มีอยู่โดยอาศัยกฏภูมิภาคนี้ไปทอ

การตลาดของผู้ผลิตเสื้อกก รู้สึกว่าไม่ค่อยจะมีปัญหาเพราะเสื้อที่ผลิตได้ก็จำหน่ายได้หมดในแหล่งผลิตและผลิตได้ไม่ทันขาย โดยเฉพาะมีพ่อค้าซื้ออยู่เป็นประจำทั้งพ่อค้าในท้องถิ่นและพ่อค้าจากต่างท้องถิ่น

๑. พ่อค้าในท้องถิ่นได้แก่ ผู้ซื้อที่มีอาชีพทอเสื้อกกในท้องถิ่นซึ่งมีฐานะสามารถซื้อเก็บสะสมแล้วส่งย้งวันค้าที่พรรคพวกกันในอำเภอเมือง หรือบางครั้งก็มีคนในท้องถิ่นซื้อแล้วนำไปขายเร็วในท้องถิ่นอื่นโดยที่ตัวเองถือโอกาสเที่ยวไปในตัว

๒. พ่อค้าในตลาดเขตชุมชน เช่นในเขตอำเภอและนอกอำเภอเมือง นอกจากได้เสื้อจากพ่อค้าตาม ข้อ ๑ แล้วก็ยังนำเสื้อออกกว้านซื้อเอง * และนอกนั้นก็ยังรับซื้อจากผู้ผลิตซึ่งนำมาขายในโอกาสที่ออกมาหาซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคยังเขตตลาดชุมชนร้านค้า นอกจากจะขายส่งไปยังต่างจังหวัด เป็นต้นว่าชาวกรุงเทพมหานครไปซื้อถึงที่ร้าน พวกนี้ยังมีกตุนไว้ขายในโอกาสที่ราคาค่

๓. พวกทอเสื้อแม่น้ำส่วนมากทอแล้วนำไปขายเอง

ตลาดใหญ่ของเสื้ออำเภอบ้านสร้างได้แก่กรุงเทพมหานคร ย่านสำเพ็งมหานาคและที่ตลาดพลู จากนั้นเสื้อก็จะส่งไปจำหน่ายต่อไปยังจังหวัดต่าง ๆ

เสื้อออกสู่ตลาดมากในระหว่างเดือน พฤษภาคม—กรกฎาคม ราคาจะถูกลงบ้างพ่อค้าก็จะกว้านซื้อตุนไว้จำหน่ายตอนราคาสูงหรือตอนเสื้อวาย ปรากฏว่าถ้าเสื้อราคาค่คุณภาพของเสื้อก็เลวลง

วิธีการอันหนึ่งที่จะช่วยผู้มีอาชีพช่างทอเสื้อกก ไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางก็คือ การร่วมมือกันผลิต คือมีการรวมกลุ่มกันในแต่ละหมู่บ้าน หรือกลุ่มผู้ทำงานอย่างเดียวกัน รู้จักช่วยเหลือและสนับสนุนซึ่งกันและกันในทุก ๆ ด้าน ซึ่งจะทำให้ต้นทุนการผลิตถูก

ลงและไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางมากนัก ทางที่ดี ทางกลุ่มควรจะจัดจำหน่ายเอง โดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลางซึ่งวิธีการรวมกลุ่มกันผลิตและจำหน่ายนี้เราเรียกว่าการสหกรณ์

การรวมตัวหรือรวมกลุ่มกันทำงานจะทำให้รู้จักแบ่งงานกันทำ ตั้งแต่การผลิตวัตถุดิบจนกระทั่งนำวัตถุดิบมาผลิตเป็นผลงานชิ้นสำเร็จรูป ซึ่งจะออกมาเป็นผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบนั้นๆ โดยตรง และผลิตภัณฑ์ที่จะเป็นผลพลอยได้จากการทำงานที่ผลิตได้ ไปคัดแปลงและพัฒนาขึ้นมาอีกทีหนึ่ง

การรู้จักคัดแปลงและพัฒนางานนี้จะเป็นการสร้างความสำเร็จให้ผู้ซื้อและผู้ใช้อย่างมาก สามารถขยายตลาดจำหน่ายได้อย่างกว้างขวาง

คุณสมบัติของผู้ประกอบอาชีพดังนี้เราพอมีหลักหรือแนวทางให้ยึดได้ง่ายๆ ดังนี้

๑. ขยัน อดทน และตั้งใจจริง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค
๒. ตรงต่อเวลา และซื่อสัตย์
๓. มีมนุษยสัมพันธ์
๔. หูไวตาไว ทันต่อเหตุการณ์การเคลื่อนไหวของตลาด

หนังสืออ้างอิง

รัตน์ อุทัยผล หัตถกรรมประจำถิ่น เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ ๒๒๕ ภาคพัฒนาตำรา และเอกสารวิชาการ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู พิมพ์ที่โรงพิมพ์ปัทมการพิมพ์ กรุงเทพมหานคร., ๒๕๒๓ หน้า ๑๖๕-๑๘๗

สมหวัง กองประยูร ศิลปะพื้นบ้าน พิมพ์ที่โรงพิมพ์ส่งเสริมธุรกิจ เชียงใหม่ หน้า ๙๖-๙๘
ส่งเสริมอุตสาหกรรม, กรม, กระทรวงอุตสาหกรรม. อุตสาหกรรมสาร ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๓ ประจำเดือน มีนาคม ๒๕๒๐ หน้า ๘-๒๐

รายนามผู้จัดทำ

เขตการศึกษา ๕

นายบุญเหลือ	เหล่าพร
นายกฤษดา	สุกรพันธ์
นายเจริญ	สาดา
นายชวน	บุญแสนแพน
นายชูศิลป์	คุรุรัตน์กร
นายธีระพงษ์	สารภัญญ์
นายบุญขง	จารุจิตร

รายนามคณะกรรมการตรวจสอบการเรียนวิชาอาชีพ หมวดศิลปะและหัตถกรรม

๑.	นายเจนจิตต์	กฤษณบุตร	ประธาน
๒.	นายบัณฑิต	พลางศรี	กรรมการ
๓.	นายสนิท	บุญปกฤษณ์	กรรมการ
๔.	นายเบญจะ	สยงกูร	กรรมการ
๕.	นายสุจริต	หิรัญกุล	กรรมการ
๖.	นายสำเร็จ	พันธ์สนิท	กรรมการ
๗.	นายอุทัย	โพธิ์ศรีทอง	กรรมการ
๘.	นายมนัส	ณ เชียงใหม่	กรรมการ
๙.	นายสุธรรม	ศิริจันทร์วรเวทย์	กรรมการ
๑๐.	นายสมทรง	เวียงอำพล	กรรมการ
๑๑.	นายพิศวง	ไพฑูรย์	กรรมการ
๑๒.	นายอุดม	นัยจิต	กรรมการ
๑๓.	นายมานะ	แก้วดี	กรรมการ
๑๔.	นายบุญเลิศ	บุตรขาว	กรรมการ
๑๕.	นายสุวัฒน์	เกสรกุล	กรรมการและเลขานุการ

รายนามคณะกรรมการปรับปรุงการเรียนวิชาอาชีพ

๑.	นางกาญจนา	ธัญญะโชโต	
๒.	นางอารีรัตน์	วัฒนสิน	
๓.	นายถนอม	บุญโพธิ์แก้ว	
๔.	ว่าที่ ร.ต. ผ่อง	เทพช่วย	
๕.	นายสายสมร	ยุวนิมิ	
๖.	นางสุภาภรณ์	คำรัตน์	
๗.	นายฉกรรจ์	แก้วสว่าง	
๘.	นายเอนก	รัตน์ปิยะภาภรณ์	
๙.	ว่าที่ ร.ต. สันทัต	สัตยายุทธ์	เลขานุการ

